
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2007 (год. XVI), ISSN 0861-7902

Ирина ГРИБАНОВА

ЮЖНОСЛАВЯНСКИЯТ ПАНСИОН – ЛЮЛКА НА РОДОЛЮБЦИ

**(към въпроса за сътрудничеството на славянските страни
в сферата на образованието)**

В работe проследживаеcя cвяз между воспитателной и образователной традицией, сформировавшейся в Южно-славянском пансионе г. Николаева в 60-80-е годы XIX в., и современными тенденциями в деятельности Южнославянского института Киевского славистического университета.

На Националната кръгла маса, посветена на съвременния български език (София, март 2007 г.), се поставят и проблемите, свързани с изучаването и преподаването на българския език извън границите на България и със задграничната теоретична българистика (Иванова 2007). Няма съмнение, че тези проблеми стават все по-актуални в условията на съвременния глобализиран свят. Във връзка с това би било полезно да се обърнем към традициите в сътрудничеството на славянските страни в сферата на образованието и в преподаването на българския език зад граница в миналото, защото, по думите на Ф. И. Тютчев, “бъдещето гледа в миналото”.

Пример за такова сътрудничество е Южнославянският пансион в гр. Николаев. 140-та годишнина от неговото откриване беше тържествено отбелязана през февруари 2007 г. в съществуващия днес в гр. Николаев Южнославянски институт.

Южнославянският пансион е място, забележително с това, че в период от 25 години в него са се учили юноши преди всичко от България и от други южнославянски страни, намиращи се под турско робство – Гърция, Сърбия, Черногория, Молдова и др.

Основател и директор на Южнославянския пансион е Тодор Николов Минков. Той е роден през 1830 г. в гр. Русе в заможно семейство. Учил е във Виена и Дрезден. По време на Кримската война е участвал като доброволец в отбраната на Севастопол. Там той привлича вниманието на главното командване на руската армия с владеенето на турски, гръцки и немски език, с техническите си познания, а също така и с мъжеството си. Отначало той работи в щаба на княз Горчаков като изпълнител на особени поръчения, а по-късно като негов адютант. В Севастопол Т. Минков получава и Георгиевски кръст за храброст (Милков 2007, 14).

Именно Т. Минков убеждава руското правителство да открие учебно заведение за младежи от южнославянските страни. Той се обърнал към Русия като към единствена доброжелателница и защитница на угнетените славянски народи. За да обоснове избора на Русия като място за обучение на българските младежи, Т. Минков пише: “Между всичките страни, където е възможно да се обучават българи, трябва да се отдаде нужното внимание на Русия, тъй като тя е родствена на българите по религия и произхождение и когато българинът се завърне в родината си, няма да се чувства чужд на обкръжаващата го среда. Освен това руският език е близък на родния му език, така че на българина е нужно малко време, щото да го научи. Освен това западните учебни заведения, които приемат българите, се отнасят небрежно към тях, така че с успех завършват курса тези, които полагат изключителен труд и енергия. А в руските учебни заведения не отличават при образованието българите от руските младежи и еднакво се грижат за успеха както на едните, така и на другите” (БИА, ф. 29, а.е. 4, л. 55).

През 1867 г. Т. Минков се среща в Петербург с император Александър II и получава разрешение за откриване на пансион. Императорът поставя условия – пансионът да бъде частен, но с внушителна подкрепа от държавата. Били отпуснати и 35 държавни стипендии по 300 рубли годишно. Т. Минков бил назначен за чиновник за особени поръчения към Министерството на образованието с годишна заплата от 1000 рубли (Милков 2007, 15).

Откриването на пансиона става на 20 февруари 1867 г. Повечето възпитаници са българи. В началото най-често това са били бедни деца,

но по-късно много богати българи изпращали децата си да учат в гр. Николаев.

Възпитаниците на Южнославянския пансион (според различни източници те са били между 500 и 800 души) по-късно допринасят за развитието на родната България. Сред тях са и известни държавни и военни ръководители (Д. Благоев, П. Волов, П. Ванков, П. Груев, П. Абрашев, А. Малинов, П. Пешев, Т. Тодоров, Д. Тончев, К. Никифоров), и блестящи журналисти и писатели (А. Константинов, Г. Кирков, Г. Стаматов), и знаменити учени (П. Матов, Г. Кирков, П. Райков, А. Каблешков).

Известно е, че Христо Ботев е посещавал както гр. Николаев, където е събирал пари за оръжие и дрехи за четата си, така и пансиона. В писмо до М. Греков той пише събраните за оръжие пари да се изпращат на Т. Минков в Николаев (Милков 2007, 16).

Южнославянският пансион е достоен пример за дружба и взаимопомощ между близките славянски народи. В онова трудно за България време в Николаев получават образованието си стотици младежи. Възпитателната система в пансиона е подпомогнала духовното им израстване като личности, осъзнаващи своята етнокултурна принадлежност.

Благодарството на целите на Т. Минков като инициатор и глава на Южнославянския пансион, сред които най-важната е патриотичното възпитание на младежите, много ясно се вижда в думите му: “Аз желая да внуша на нашите юноши пламенна любов към нашето отечество и да създам у тях стремежа да формират у себе си чувството на дълг и отговорност за нравственото и материално развитие на родината” (Милков 2007, 15).

Радостно е, че завършилите Южнославянския пансион израстват като истински патриоти. Повечето възпитаници след завръщането си в родината правят много за нея, но запазват и спомена за града и страната, където са получили образованието си.

Особено внимание Тодор Минков обръща на обучението по български език, както и на изучаването на историята на българския език. За преподаватели по български език са били канени учители от България. От откриването на пансиона до 1871 г. български език преподава Павел Оджаков. Всички възпитаници усвояват и руски език.

Много популярно в Южнославянския пансион е ръкописното списание “Братски труд”. Именно на страниците на това списание укрепва перото на Алеко Константинов, на Георги Кирков и на другите

пишещи братя от пансиона. Твърде интересни факти за пребиваването на Алеко Константинов в Южнославянския пансион и за неговите първи стъпки в литературата има в статията на Е. П. Стоянова, отпечатана в последния брой на “Славянски алманах”. В нея става въпрос за превода на две поеми на А. С. Пушкин – “Полтава” и “Бахчисарайският фонтан” (Стоянова 2007).

Заслужават внимание и двете поетични произведения, създадени от А. Константинов в Николаев – “Огледало” и “Защо”. Това са първите публикувани стихове на бъдещия “рицар на българската литература”. Тези произведения, въпреки младостта на автора им, свидетелстват за гражданската зрелост на човека, който живее извън пределите на родината си. Очевидно е това, че А. Константинов осъзнава отговорността за написаното от него. Трябва да се подчертае и един важен мирогледен аспект на повдигнатата от поета тема. Ключови думи във второто стихотворение са *неблагодарни синове, неблагодарни хора, благодарност, трябва да благоговеем*, както и самото заглавие *защо*. Според резултатите на социологическите и лингвокултурологичните изследвания благодарността е един от най-важните концепти в менталността на българина. Стихотворението “Защо” е ярка проява на социалната и лингвоменталната позиция на поета, за формирането на която безспорно има значение и пребиваването му в Николаев, в Русия, където той е получил както образование, така и помощ и подкрепа. Няма съмнение, че самият А. Константинов е бил благодарен на Русия. И може би именно благодарната памет е главният резултат от 25-годишното съществуване на Южнославянския пансион в Николаев.

Известно е, че значението на Южнославянския пансион в България е оценено високо в България, за което може да се съди например по материалите в тогавашните вестници. Показателен е например един малък анонимен отзив за Николаевския пансион във вестник “Свобода”: “Бях в пансиона на Т. Минков в гр. Николаев и си отивам днес. Аз рекомандувам този пансион на всички българи, които желаят да учат децата си в европейските училища и децата им да си останат чисти българи и родолюбци. Хвала и чест на г. Минкова”.

Разбира се, създаването на Южнославянския пансион има и многобройни противници. “Одески вестник” и “Народност” например отразяват негативните настроения срещу Т. Минков и пансиона. Най-често това са обвинения срещу Т. Минков, че експлоатира българчетата и се облагодетелства от пансиона, че се подмазва на руското правителство

и т. н. (Георгиева-Лазарова, Резачев 2007, 39). В защита на пансиона официално излиза даже руското правителство, което в “Новороссийский телеграф” опровергава обвиненията срещу Т. Минков и приканва обществеността да не пречи на работата му (Георгиева-Лазарова, Резачев 2007, 36–37).

След Освобождението Т. Минков остава в Русия, но живо се интересува от живота в България. През 1897 г. той идва в България, където неговите бивши възпитаници го посрещат радушно. Но въпреки това, че много от тях са вече влиятелни личности, пенсия и даже еднократна помощ му били отказани. Т. Минков умира самотен и забравен в Русия през 1906 г.

Въпреки безспорното историческо значение на Южнославянския пансион със съжаление може да се констатира, че архивните и други материали за неговото 25-годишно съществуване в Николаев не са достатъчно добре изследвани. Информация за Южнославянския пансион има в архивите на Русия, Украйна, България, но в момента тя е разпръсната и не е описана пълно. В експозициите на музеите в Николаев (преди всичко на краеведческия) също липсват сведения за него.

Разбира се, не може да се говори за пълна липса на изследвания по разглежданата тема. В българската, руската и украинската историография дейността на Тодор Минков и работата на Южнославянския пансион се разглеждат най-напред от неговите випускници, сред които е например П. Абрашев (Абрашев 1909).

Изучаването на различни аспекти от дейността на Южнославянския пансион продължават Д. Ганчев, М. Керемедчиев, Р. Бинева-Стоянова, П. С. Сохан в “Очерци по история на украинско-българските връзки”, С. Н. Никитин в “Очерци по история на южните славяни и руско-българските връзки през 50-70 години на XIX в.” (Сохан 1976, Никитин 1970).

Днес тази тема се изследва от И. Милков, Е. Хаджиниколова, Е. П. Стоянова и др. Сериозна работа по нея се извършва в Националния музей на образованието в гр. Габрово. Не можем да не отбележим и работите на николаевските учени Ю. Н. Иванов, Е. Г. Мирошниченко и др. Според Ю. Н. Иванов например в Николаевския държавен архив има 48 документа, в които се говори за обучението на южнославянските младежи в този край през 50-70 години на XIX в. (Иванов 1979, 61–63).

Перспективите за изучаването на дадената тема са широки. До този момент липсва сериозна монография, посветена на забележителния

деец на българското образование Т. Минков, не е изследвано началото на творческия път на А. Константинов, не е очертана ролята на П. Матов в работата на комисията, подготвила правописната реформа на българския език и т. н.

България е страната, с която исторически град Николаев е много тясно свързан. В Николаевска област има български селища (с. Терновка). Ще отбележим, че терновският говор като рядък островен български говор привлича интереса както на диалектолози от Украйна, преди всичко от катедрата по славянска филология в Южнославянския институт, така и на учени от БАН.

През юли 1997 г. в чест на 130-та годишнина от създаването на Южнославянския пансион с решение на Николаевския градски съвет нашият институт, открит през 1995 г., получи названието Южнославянски институт. В устава на института са отразени същите основни идеи, които са заложили още от Тодор Минков – това са идеите за единство на културното, образователното и информационното пространство на славянските страни, за възпитание на младото поколение в духа на причастност към духовните ценности на славянския свят. От 1996 г. в Южнославянския институт съществува филологически факултет. Концепцията за подготовката на специалисти филолози в института изначално има своите особености – тя е ориентирана не само към обучение по английски и други романо-германски езици, но и към широката сфера на междуславянското общуване. Южнославянският институт е единственият вуз в Николаев, където има акредитирана специалност “английски език и литература и български език”.

Нашият институт като духовен наследник на Южнославянския пансион съхранява традицията за сътрудничество с България. Сключени са дългосрочни договори за обмен на студенти, специализации, езикови практики, съвместна издателска работа с редица български висши учебни заведения. Студентите българисти провеждат ежегодна езикова практика и за 10 години фактически са били във всички големи български университети и могат да използват в бъдещата си работа получените в България сертификати. Водещи специалисти от Южнославянския институт участват в големи научни форуми в България (Преславска книжовна школа, Киприанови четения и др.).

Трябва да се отбележи, че контактите с българските висши учебни заведения не са едностранни. През 2002 г. Южнославянският институт организира производствена практика за студентите от няколко специал-

ности на Ямболския филиал на Тракийския университет. Български учени ежегодно вземат участие в славяноведските четения в Южнославянския институт, посветени на светите братя Кирил и Методий.

Продължавайки славната традиция на списание “Братски труд”, Южнославянският институт днес издава “Славянски алманах” на няколко славянски езика – украински, руски, български и полски. В алманаха се публикуват статии на учени слависти от Украйна, Русия, България, Полша, на преподаватели и студенти от Южнославянския институт.

В сложния глобализиран свят е много важно да се възпитава у младото поколение съпричастност към света на славянската култура, стремеж да се запази нейната неповторимост. Именно затова в Южнославянския институт и създадения към него славистичен център на Националната академия на Украйна се изучава взаимодействието между родствените славянски езици и култури.

ЛИТЕРАТУРА

Абрашев 1909: П. Абрашев. Южнославянският пансион на Ф. Н. Минкова в Николаев. Спомени. С., 1909.

Георгиева-Лазарова, Резачев 2007: М. Георгиева-Лазарова, Резачев В. Тодор Николаевич Минков и неговият Южнославянски пансион. – В: Словянський альманах, Миколаїв, 2007.

Иванов 1979: Ю. М. Иванов. Документи Миколаївського облдержархіву про російсько-південнословянські культурні зв'язки другої половини ХІХ ст. – В: Архіви України, № 1 (153), 1979.

Иванова 2007: Ц. Иванова. Съвременният български език, българската държава и светът, в който живеем. – В: Проглас, Велико Търново, 2007, год. ХVІ, кн. 1.

Милков 2007: И. Милков. В навечерието на една забележителна годишнина – 140 години от създаването на Южнославянския пансион в град Николаев. – В: Словянський альманах, Миколаїв, 2007.

Никитин 1970: С. Н. Никитин. Очерки по истории южных славян и русско-болгарских связей в 50-70 годы ХІХ в., М., 1970.

Сохан 1976: П. С. Сохань. Очерки истории украинско-болгарских связей, Киев, 1976.

Стоянова 2007: Э. П. Стоянова. Алеко Константинов – в Европу или назад? – В: Словянський альманах, Миколаїв, 2007.